

УДК 372.891

МУДРИЙ Іван Левкович –

заслужений учитель України, методист Гайворонського МНВК Кіровоградської області,
керівник науково-методичної лабораторії Гайворонського МНВК Кіровоградської області,
науковий кореспондент Інституту обдарованої дитини НАПН України,
лауреат республіканської премії імені І.Г. Ткаченка Всеукраїнської асоціації наукових і
практичних працівників технологічної освіти, лауреат обласної премії
імені В. О. Сухомлинського.
ORCID ID 0000-0002-4202-1251
e-mail: hayvoron.mnvk@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ І НАДБАНЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО, І.Г. ТКАЧЕНКА В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ГАЙВОРОНЩИНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Споглядаючи з вершин третього тисячоліття здобутки і надбання освітньої галузі в другій половині ХХ століття, можна без перебільшення і з впевненістю сказати, що це був золотий період розквіту радянської школи, системи навчання і виховання підростаючих поколінь. Саме в цей час в різних куточках колишнього Радянського Союзу засвітились незгасимі зорі – видатні особистості, великі педагоги, які збагатили педагогічну науку і практику геніальними ідеями, безцінним досвідом роботи по підготовці молоді до праці, до життя, виховання в неї високих моральних якостей громадянина-патріота, борця, інтернаціоналіста.

Серед них почесне місце займають видатні педагоги, зірки першої величини, сячі розумного, доброго, вічного, добротворці, вчителі з великої букви наші земляки Василь Олександрович Сухомлинський, директор Павлівської середньої школи Онуфрїївського району і Іван Гурович Ткаченко, директор Богданівської середньої школи № 1 Знамянського району, які все своє багатогранне життя, тепло своїх душ, частки своїх сердець віддали освіті, школі, вихованню і навчанню підростаючої зміни.

Подвиг, який вони здійснили, поклавши на алтар освіти свою творчість, сили і знання, співзвучний хіба що з великим подвигом Януша Корчака в роки Великої Вітчизняної війни з фашистськими загарбниками. Саме вони збагатили і розвинули педагогічну науку і практику, довівши на практиці неперевершену життєву силу ідей таких як гуманізація, демократизація, гуманітаризація освітнього процесу, громадянського виховання, розвитку мислення, творчості і пам'яті дітей, охорони і зміцнення їх здоров'я, розвитку інтересу до знань, оволодіння навичками самоосвітньої роботи, прагнення до самовдосконалення, гармонізації взаємодії з природою, фізичного виховання. Їх безцінні надбання педагогічного досвіду, прогресивні ідеї стали могутньою рушійною силою в справі докорінного поліпшення навчання учнівської молоді, виховання в неї високих моральних якостей, любові до праці, до життя не тільки в навчально-виховних закладах Кіровоградщини, а й усіх республік колишнього

Радянського Союзу, країн ближнього і дального зарубіжжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про роль ідей і педагогічного досвіду видатного педагога В.О.Сухомлинського було багато сказано ще за його життя, а також в багаточисленних публікаціях, науково-практичних конференціях, наукових дослідженнях.

Я гордий тим, що був безпосереднім свідком зростання цього велетня педагогічної науки і практики і сьогодні з радістю спостерігаю, як щедро колоситься освітня нива від засіяних золотих зерен його невмирущих надбань педагогічного досвіду. Його скарбниця невичерпна.

Разом з тим я був би не до кінця відвертий, якби не оповів про видатного вченого-педагога, соратника Василя Олександровича Сухомлинського, Івана Гуровича Ткаченка, людини-творця, людини-патріота, інтернаціоналіста, життєлюбця, який прославив своїми справами славу Кіровоградщини, допоміг в надбанні творчих здобутків в навчанні і вихованні підростаючих поколінь педагогічними колективами навчально-виховних закладів багатьох районів і міст не тільки нашої України.

Беззаперечним свідченням його ролі в піднесенні рівня навчально-виховної роботи з дітьми, розбудови і становлення системи трудового навчання і виховання учнівської молоді є напрацьований досвід роботи шкіл, дошкільних, позашкільних закладів, міжшкільного навчально-виробничого комбінату Гайворонського району впродовж майже всієї другої половини ХХ століття.

Прихильна доля подарувала мені щасливу можливість продовжити педагогічну діяльність на зорі моєї молодості на Гайворонській землі славнозвісної Кіровоградщини.

В 1964 році я переїхав до м. Гайворона з смт. Крижопіль, де п'ять років, після закінчення в 1959 році Вінницького педінституту, працював учителем фізики, а потім завучем Крижопільської середньої школи.

Після знайомства з директором Гайворонської п'ятої школи Резніком Ароном Борисовичем з серпня 1964 року був запрошений на посаду заступника директора з навально-виховної роботи.

Вже тоді школа славилася своїми здобутками в навчально-виховній роботі. Її директор вже в той

час був знаний в області, листувався з В.О.Сухомлинським, активно запроваджував в практику досвід роботи Павлишської середньої школи.

Про Павлишську школу, її директора я неодноразово читав в педагогічній пресі.

Проте найбільше мене заінтригував виступ молодого вчителя з Павлиша на зльоті молодих вчителів в м. Києві, який проходив весною 1964 року. І в душі моїй зародилось нестримне бажання почути, а, можливо, і побачити знаменитого директора та поспілкуватися з ним. І доля таку можливість подарувала мені не тільки побачити, почути і поспілкуватись з В.О.Сухомлинським, а й знайти широго друга і наставника Івана Гуровича Ткаченка, який на протязі мого 33-річного перебування на посаді завідуючого Гайворонським відділом народної освіти відіграв неоцінену роль в моєму фаховому зростанні, як керівника освітньої галузі, і в моєму особистому житті. Так сталося, що в січні 1965 року, коли після ліквідації в державі промислових зон, знову відродився Гайворонський район в складі Кіровоградської області, мене, 28-річного вчителя з п'ятирічним педагогічним стажем роботи, призначили завідуючим відділом народної освіти. Гадаю, що тодішній завідуючий обласним відділом Дмитро Юхимович Стельмухов пішов на чималий ризик, призначаючи мене на посаду керівника районного рангу. Я розумів, що мені, хлопчині з глухого села Подільського краю, випала велика честь розпоряджатись долею більше 14 тисяч дітей, які навчались і виховувались в 7 дошкільних закладах, 9 початкових, 12 неповносередніх та 12 середніх школах. Навчали і виховували дітей понад 700 вчителів і вихователів.

А якщо сюди ще додати 6 шкіл робітничої і сільської молоді, чисельністю понад 650 молодих робітників міста і села та заочну школу з 13 консультантами, де навчалось понад 1,5 тисячі молоді, то можна зрозуміти, який тягар доводилось нести на собі працівникам відділу освіти і методичного кабінету і які зусилля необхідно було прикладати, щоб забезпечити плідну роботу всіх установ освіти району.

Мета статті. Розкрити велич науковця-педагога І.Г.Ткаченка в галузі педагогічної освіти і, зокрема, трудового навчання учнів сільської школи.

Методи дослідження: вивчення педагогічного досвіду і теоретичних узагальнень І.Г.Ткаченка, аналіз спогадів очевидців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Благо те, що більшість педколективів установ освіти району очолювали керівники високого гатунку з вищою педагогічною освітою і достатнім стажем керівної роботи. Знаменитим є той факт, що в трьох початкових, 11 неповносередніх, 10 середніх, 5 вечірніх і заочній школах посади керівників займали учасники бойових дій на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років.

Трудитись великій армії вчителів доводилось в нелегких умовах. З 33 шкіл на той час тільки 5 шкіл мали більш-менш сприятливі умови для навчання

дітей. Всі останні знаходились в глинобитних приміщеннях з грубковим опаленням, нерідко з солом'яними покрівлями.

І все ж педколективи робили все можливе аби забезпечити належний рівень навчально-виховного процесу з дітьми. З перших днів роботи у відділі мені доводилось зі своїми колегами вирішувати силу-силенну питань і проблем, виділивши головні і перспективні завдання для піднесення педагогічної майстерності керівників навчально-виховних закладів, привити їм бажання і необхідність вдосконалювати науково-методичний стиль керівництва, постійно вести пошуки кращих надбань педагогічного досвіду і запроваджувати його в практику роботи педколективів.

В цій справі в нашому районі на початку 60 років було чимало невирішених проблем і питань. Саме тому відділ народної освіти в першу зосередив увагу на піднесенні рівня наукового керівництва роботою шкіл, дошкільних, позашкільних закладів, яке б здійснювалось у відповідності до таких основних принципів діяльності навчально-виховних установ: плановості, перспективності, компетентності, діловитості й систематичності, колегіальності й персональної відповідальності, перевірки фактичного виконання справи, довір'я до підлеглих, справедливості, товариської вимогливості, колективізму, ініціативи й активності, гуманізації, оптимізації. Вони (принципи) вже тоді на початку шістдесятих років дали неперевершені результати в роботі Богданівської середньої школи №1, в якій розквітав талант вченого-педагога Івана Гуровича Ткаченка, соратника і однодумця Василя Олександровича.

Ми глибоко вивчили напрацьований досвід роботи цих педколективів, який широко висвітлювався в педагогічній і партійній пресі їх керівниками і переконалися, що саме він допоможе докорінно реформувати і удосконалити рівень керівництва всіма навчально-виховними установами району.

Вагомим рушійним поштовхом в реалізації поставлених завдань стала науково-теоретична конференція директорів загальноосвітніх шкіл Кіровоградської області, яка відбулася в кінці серпня 1965 року. Делегація нашого району об'єднувала всіх керівників шкіл і нараховувала понад 30 чоловік і стала своєрідним першим уроком і важливим кроком до сходження на вершину успіху, якого досяг наш район в послідовучі 33 роки копіткої роботи і повсякденної боротьби в справі піднесення результативності навчально-виховного процесу, зміцнення навчально-матеріальної бази шкіл, дошкільних закладів, докорінного поліпшення якісного складу педагогічних кадрів, широкого розгортання науково-методичної роботи з ними.

Ця конференція була знаковою для наших керівників тим, що ми почули і побачили В.О.Сухомлинського, члена-кореспондента АПН СРСР, заслуженого вчителя УРСР, директора Павлишської школи. В роботі конференції для делегації нашого району був такий досить таки

важливий факт. Ми з великим інтересом зустріли виступ директора Богданівської середньої школи №1 І.Г.Ткаченка заслуженого вчителя УРСР про систему виховання дітей, підлітків і старшокласників з участю громадськості, який був співзвучний з виступом директора нашої Гайворонської п'ятої школи Арона Борисовича Резніка. Він в числі перших виступаючих поділився досвідом роботи директора у здійсненні органічної єдності навчання і виховання. Я не погіршу проти істини, якщо висловлю твердження, що виступи І.Г.Ткаченка, А.Б.Резніка започаткували плідну співпрацю їх і мою на майбутні майже тридцять років.

Можна без перебільшення сказати, що вплив науково-педагогічної діяльності І.Г.Ткаченка з початку 60 років і до кінця 80 років минулого століття була значущою і результативною для освітнього простору багатьох республік колишнього Радянського Союзу, нашої Кіровоградщини, і, що досить важливо, виконання ряду програмних завдань освітньої галузі нашого Гайворонського району. Успіхи педколективів району в піднесенні якості навчально-виховної роботи з дітьми сталися завдяки глибокому вивченню і втіленню в практичну діяльність надбань педагогічного досвіду кращих педколективів області таких шкіл як Павлівської, Богданівської №1, Маловисківської, Олександрійської школи-інтернату, Сизонівської, Ульяновської №1 і багатьох інших.

Твори В.О.Сухомлинського «Павлівська середня школа», «Народження громадянина», «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителю», «Розмова з молодим директором школи», І.Г. Ткаченка «Богданівська середня школа» стали настільними книгами кожного керівника освітнього закладу. Не було жодної конференції (а їх проведено за 35 років понад 135) на яких в виступах доповідачі не озвучували приклади дієвості в використанні надбань досвіду знаменитих педагогів і досягненні успіхів в практичній діяльності окремих вчителів, вихователів, цілих педколективів району по навчанню і вихованню дітей і учнів. Якщо вплив ідей і надбань педагогічного досвіду В.О.Сухомлинського на освітній простір Гайворонщини був, так би мовити, опосередкований через вивчення його багато численних публікацій статей, видання книг, переписки Василя Олександровича з директором нашої Гайворонської п'ятої школи А.Б.Резніком (1962-1970 рр.), то вплив надбань і ідей педагогічного досвіду І.Г. Ткаченка, його творчого педколективу на піднесення рівня роботи освітніх закладів здійснювався в більш різноплановому форматі. Багаторічна дружба і співпраця Івана Гуровича безпосередньо зі мною, Арном Борисовичем Резніком, Михайлом Михайловичем Ставчанським примножувала сили в нашій повсякденній праці, дарувала нові ідеї і плани, з якими щедро ділився Іван Гурович.

Численні зустрічі Івана Гуровича з нами, директорським корпусом на Гайворонській землі, на обласних педагогічних форумах, в його, вже на той

час, знаменитій Богданівській школі давали великий заряд творчої наснаги і невичерпної енергії, сприяли народженню цікавих ідей, пошуку керівниками, вчителями нових ефективних шляхів і методів розв'язання навчально-виховних проблем, що виникали в діяльності педагогічних колективів району.

Особливого значення в науково-педагогічній діяльності І.Г.Ткаченка і його ролі в піднесенні творчої активності керівного складу освітніх закладів ми надаємо новаторському його внеску в розробку актуальних проблем управління школою. Мету управлінської діяльності Іван Гурович вбачав у цілеспрямованому вихованні вчителя-дослідника. Саме він висловив ідею створення на базі опорних шкіл науково-практичних лабораторій на громадських засадах для дослідження новітніх технологій навчально-виховного процесу.

Своєрідною лабораторією стала обласна школа керівників опорних шкіл, якою довгий час керував Іван Гурович. Учасником цієї школи був і наш директор п'ятої школи м. Гайворона А.Б.Резнік. Саме він був, так би мовити, зв'язуючим містком, по якому кращий педагогічний досвід області транспортувався і втілювався в практику роботи педколективів району шляхом проведення занять постійнодіючого семінару директорів шкіл, керівником якої він залишався впродовж майже 17 років.

І. Г.Ткаченко і А.Б.Резнік були генераторами ідей і новітніх творчих починань, які сприяли удосконаленню навчально-виховного процесу в школах, дошкільних, позашкільних закладах району, розвитку творчої ініціативи керівників освітніх установ, вчителів, вихователів, залучення їх до науково-практичної діяльності, запровадження в практику новітніх прийомів і методів навчально-виховної роботи з дітьми.

Під час моїх зустрічей з Іваном Гуровичем ми досить ґрунтовно обговорювали насущні проблеми роботи школи, ролі керівника школи в цілеспрямованій діяльності директора в справі забезпечення учням глибоких і міцних знань з основ наук, досягнення результативності в моральному, трудовому, фізичному, ідейному вихованні підростаючої зміни.

Я з вдячністю сьогодні вкотре згадую наші зустрічі на Гайворонській землі, коли Іван Гурович приїздив до нас на чолі делегації директорів опорних шкіл області, в складі групи науковців АПН України, партійних і радянських працівників районних рівнів, які в умовах роботи педчитань науково-практичних конференцій вивчали досвід роботи педколективів п'ятої школи м. Гайворона, міжшкільного навчально-виробничого комбінату, і разом з тим ділилися досвідом, який з вдячністю сприймали керівники наших шкіл. Перебираючи десятки програм різнопланових заходів, які проводились Кіровоградським облвню і ІУУ на базі нашого району впродовж 70-80 років минулого століття беру в руки програму п'ятого заняття обласного семінару директорів районних (міських)

опорних шкіл, слухачів обласної школи передового педагогічного досвіду.

Семинар проходив 18-22 лютого 1974 року на базі Гайворонської середньої школи №5. Іван Гурович привіз в м. Гайворон солідну делегацію, яка нараховувала 30 знаних в області директорів середніх шкіл, науковців і методистів. Серед них В.Л.Омельяненко, завідувач кафедри педагогіки Кіровоградського педінституту, Л.Ф.Одорожа зав. кабінетом підвищення кваліфікації керівних кадрів ІУУ, А.І.Постельняк методист обласного ІУУ, Г.М.Перебийніс, директор Маловисківської середньої школи №3, Г.І.Антоненко, директор середньої школи №6 м. Кіровограда і інші освідченні керівники опорних шкіл.

Протягом п'яти днів учасники семінару мали можливість ознайомитись з досвідом роботи педколективів не тільки Гайворонської п'ятої школи по втіленню в практику навчання і виховання учнів досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, а й кращих педколективів області і нашого району. Цьому сприяла широка програма роботи семінару, реалізація якої дала можливість учасникам відвідати уроки кращих вчителів школи, ознайомитись з організацією колективної та індивідуальної роботи вчителів по творчому застосуванню досягнень педагогічної науки та досвіду передових педагогічних колективів області. Директори з великою зацікавленістю були учасниками конференції вчителів по книзі Л.В.Занкова «Індивідуальні варіанти розвитку молодих школярів», відвідали заняття школи самоосвіти, засідання клубу «Чомучки». Учні школи показали гостям заняття усного журналу «Хочу все знати», звітний вечір бібліотечного гуртка, заняття клубу інтернаціональної дружби. На завершення роботи семінару директори порних шкіл області обмінялись досвідом роботи по запровадженню досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду в практику.

Важливим моментом в роботі семінару було відвідування Гайворонського МНВК, досвід роботи якого по трудовому навчанню учнів в той час був уже відомий далеко за межами області.

Я зосередив увагу читачів лише на одному прикладі творчої педагогічної та організаторської роботи І.Г.Ткаченка, який вже на той час був кандидатом педагогічних наук, заслуженим учителем УРСР, Героєм Соціалістичної праці.

Я міг би навести десятки, прикладів плідної багаторічної співпраці з Іваном Гуровичем, яка мала неоціненний вплив на піднесення рівня роботи педколективів нашого району, науково-методичної майстерності педагогічних кадрів. Цьому сприяло чимало організаційно-методичних і науково-педагогічних заходів, які проводились Кіровоградським обласним відділом народної освіти в особі енергійного творчого керівника Д.Ю.Стельмухова, його заступників В.О.Чекмарьова, О.М.Якубовського, М.М.Щила обласним інститутом удосконалення учителів в особі їх директорів О.О.Хмури, М.А.Ярвого,

заступників Л.А.Терлецького, Я.А.Резніцького, методистів Л.Ф.Одорожі, А.І.Постельняк, С.С.Савельєвої і багатьох інших, про яких ще буде сказано далі.

Я був свідком того, як під час проведення науково-теоретичних і практичних конференцій, семінарів, круглих столів, інших творчих заходів Іван Гурович щедро ділився своїми ідеями, задумами, досвідом роботи як учителя-новатора, творчого керівника, вченого-педагога, діяча високого державного рангу. Саме він відіграв визначну роль в піднесенні авторитету вчителя і престижності педагогічної праці, пропаганді ідей і надбань досвіду роботи великого педагога В.О.Сухомлинського.

Неможливо переоцінити його роль в вирощенні з молодих вчителів талановитих педагогів, здібних і неординарних організаторів народної освіти, самовіданих громадян великої країни. Я з великим задоволенням стверджую, що його багатогранна педагогічна діяльність внесла вагому частку і в справу активізації та піднесення рівня науково-педагогічної і організаторської діяльності педагогічного корпусу директорів середніх і восьмирічних шкіл та якості навчально-виховної роботи очолюваних ними педколективів Гайворонського району.

За період з 1970-80 років в районі було подолано другорічництво учнів, кожен десятий випускник середньої школи закінчував школу з золотими і срібними медалями. Зросла кількість випускників, сільських шкіл, що залишалися працювати в рідному колгоспі, показники вступу їх до вищих навчальних закладів були одними з кращих в області.

В області і в республіці заговорили про досвід роботи Гайворонської п'ятої школи, яку очолював з 1963 року А.Б.Резнік, згодом кандидат педагогічних наук, Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат трудового навчання і професійної орієнтації учнів, засновником якого, доречі одного з перших в колишньому Радянському Союзі, був М.М.Ставчанський. За роки другої половини ХХ століття освіта в районі досягла високих показників завдяки докорінному зміцненню навчально-матеріальної бази шкіл, дошкільних закладів, поліпшенню якісного складу педагогічних кадрів.

Впродовж другої половини минулого століття 19 з 22 середніх і восьмирічних шкіл району перейшли працювати в нові типові приміщення з оснащеними навчальними кабінетами, а діти 18 дитячих ясел-садків отримали нові будівлі з ігровими майданчиками.

Всі навчально-виховні комплекси були зведені за кошти місцевих колгоспів. Район двічі був переможцем Всесоюзного соціалістичного змагання за кращу підготовку установ освіти до нового навчального року. Як ніколи раніше, керівники шкіл, завідувачі дошкільними закладами, вчителі, вихователі в цей час нагороджувались урядовими нагородами, знаками «Отличник

просвещения СССР», «Відмінник народної освіти УРСР». За цей період орденами і медалями були удостоєнні керівники шкіл А.Б.Резнік, М.І.Попова, М.М.Ставчанський, завідувача яслами-садочком Н.М.Шарамко, вчителі В.М.Завальнюк, Л.П.Манзій, Н.І.Ткаченко, Ф.М.Донець, а вчителям Л.М.Мельник, В.М.Завальнюку, Л.І.Сосонській, Л.М.Омелінській, Г.В.Волошиній, І.Л.Мудрому присвоєно високе звання Заслужений вчитель Української РСР.

Щорічно перед початком нового навчального року 10-12 працівників освіти нагороджувались значками Відмінник народної освіти УРСР, не говорячи вже про десятки працівників освітніх закладів, нагороджених грамотами Міністерства освіти, обласного відділу народної освіти, Центрального і обласного комітетів профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ.

В завершення розгляду питань і проблем впливу ідей і надбань педагогічного досвіду І.Г.Ткаченка на розбудову і становлення освітнього простору Гайворонщини вважаю за необхідне зупинитись на тій ролі, яку відіграла його неперевірена діяльність в справі розвитку наукового-педагогічного потенціалу педагогічних кадрів. Мова піде про довготривалу програму роботи науково-методичного семінару педагогічних працівників області, які вели педагогічні дослідження, започаткованого в 1975 році з ініціативи Івана Гуровича Ткаченка. Мені разом з Арном Борисовичем Резніком доля подарувала можливість приймати активну участь в роботі десяти таких семінарів. Творча атмосфера, яка панувала під час роботи семінарів сприяла ознайомленню слухачів з новітніми досягненнями педагогічної науки і практики, формами і методами проведення педагогічних досліджень, обміну досвідом роботи.

Ми мали щасливу нагоду заслухати доповіді з актуальних питань педагогічної науки і передового педагогічного досвіду М.Д.Ярмаченка, директора НДУ педагогіки УРСР, члена кореспондента Академії педагогічних наук, доктора педагогічних наук, науковців міст Києва, Кіровограда, Г.Є.Левченко, В.М.Мадзігона, В.З.Моцак, В.О.Тхоржевського, О.Є.Поляруша, В.Л.Омельяненка.

Творчі зустрічі відбулися з педколективами Богданівської школи №1 Знам'янського району, Павлівської середньої школи імені В.О.Сухомлинського Онуфрієвського району, Созонівської середньої школи, Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, провести дискусії з їх керівниками І.Г.Ткаченком, Г.К.Настасьєвим, О.А.Захаренком.

Незабутні враження залишилися в нас від спілкування з передовими керівниками і педагогами області Г.М.Перебейнісом, директором Маловисківської середньої школи №3, І.А.Шевченком директором середньої школи №13 м. Кіровограда, Н.А.Калініченко директором Камишуватської середньої школи Новоукраїнського

району, С.Г.Максютіним директором Созонівської середньої школи Кіровоградського району, В.Б.Едигеєм витемем початкових класів середньої школи №17 м. Кіровограда, і багатьох інших, досвід роботи яких ми з Арном Борисовичем передавали педагогічним колективам району під час педагогічних нарад, конференцій, педагогічних читань, круглих столів, публікацій в періодичній пресі, в листівках, тощо. Наслідки роботи такого семінару з перших років його діяльності дали позитивні наслідки в справі піднесення науково-методичної роботи з педагогічними кадрами в районі. Творчо запрацювали об'єднання вчителів історії, і суспільствознавства, української і російської мови і літератури, фізики, математики, молодших класів, трудового навчання, якими керували Л.І.Солгутовський, Ж.Б.Островська, Л.П.Челован, В.М.Завальнюк, В.Д.Жила, М.В.Метанівська, Л.І.Сосонська, М.М.Ставчанський, О.О.Ольховський. В періодичній педагогічній пресі, в журнальних виданнях, на обласних конференціях значно зросла кількість керівників шкіл, учителів, які ділилися досвідом роботи з різноманітних питань навчання і виховання школярів. За цей час А.Б.Резнік захистив кандидатську дисертацію з проблем виховної роботи і самоосвіти старшокласників. Пізніше з його допомогою кандидатом педагогічних наук став випускник п'ятої школи вчитель математики Гайворонської СШ №2 П.І.Самовол Розпочали наукові педагогічні дослідження В.М.Завальнюк, вчитель фізики п'ятої школи м. Гайворона, Л.І.Солгутовський вчитель історії і суспільствознавства Хашуватської середньої школи, О.І.Чабан, К.В.Дзярук методисти методкабінету, М.М.Гонтарук інспектор шкіл райвно, І.Л.Мудрий завідуючий відділом народної освіти і ряд інших.

В районі стала видаватись педагогічна газета «Першовересень», яка виходила двічі на місяць тиражем 500 екземплярів і розповсюджувалась серед педагогічних працівників та громадськості району і області.

Особливої уваги заслуговує науково-педагогічна діяльність І.Г.Ткаченка в справі розвитку змісту, форм і методів реалізації трудового виховання, навчання учнівської молоді підготовки її до праці, до життя.

Цей багатообіцяючий аспект його діяльності, як і ідеї та надбання педагогічного досвіду В.О.Сухомлинського в справі трудового навчання і виховання школярів, зробили благотворний вплив на розвиток і удосконалення системи трудової підготовки учнів середніх і восьмирічних шкіл нашого району, який по своїй суті був сільськогосподарським. При розробці програми розвитку освіти району на ближню і більш далеку перспективу ми поставили за мету піднести трудову підготовку учнівської молоді до такого рівня і престижності, на якому були головні предмети навчального плану школи. До цього нас спонукали важливі партійні і державні постанови з питань поліпшення умов роботи сільської загальноосвітньої

школи, підготовки шкільної молоді до роботи в промисловому і сільськогосподарському виробництві.

Протягом 1965 року працівники апарату відділу освіти, раймеодкабінету, який тоді очолював колишній завідуючий відділом освіти О.Н.Ніколайчук, Заслужений вчитель України за участю директора комбінату М.М.Ставчанського вивчили досвід роботи кращих педколективів області по організації трудового навчання і виховання школярів і перш за все Богданівської середньої школи №1, яку в той час понад 20 років вже очолював Іван Гурович і мав досить ґрунтовні напрацювання досвіду в багаточисленних аспектах роботи школи і, зокрема, в трудовому вихованні школярів. Саме він був одним з перших в колишньому Радянському Союзі ініціатором створення і розбудови учнівської навчально-виробничої бригади. На час відновлення Гайворонського району (січень 1965 р.) міжшкільні майстерні об'єднували трудове навчання учнів 5-8 класів 4 міських шкіл, а також професійну підготовку старшокласників цих шкіл і Солгутівської середньої школи, де раніше директором працював М.М.Ставчанський Там він започаткував роботу учнівської навчально-виробничої бригади.

Ініціативна група прийшла до висновку, що напрацьований досвід роботи міжшкільних майстерень по трудовому і професійному навчанню учнів може бути поширений на більшість сільських шкіл району. Програма становлення і розбудови Гайворонського МНВК, що була напрацьована педколективом і його творчим, енергійним керівником М.М.Ставчанським була підтримана більшістю керівників середніх шкіл. Вона передбачала поступове залучення на навчання старшокласників сільських середніх шкіл з розширенням навчально-матеріальної бази навчально-виробничих майстерень, поповнення автобусного парку для підвозу учнів. На початок 70 років минулого століття міжшкільні майстерні перетворилися в солідний навчально-виробничий центр трудового навчання і професійної орієнтації, який отримав офіційний статус міжшкільного комбінату в 1974 році, коли було затверджено Міністерством освіти СРСР типові положення про ці навчально-виховні установи. Проте наш комбінат в своїй діяльності вийшов далеко за межі типового положення. Він з роками становлення і розбудови перетворився в потужний навчально-виховний, науково-методичний центр трудової, професійної підготовки більше 2000 школярів з 14 шкіл району, масове залучення їх до участі в гуртках технічного і натуралістичного спрямування. Адже ми внесли пропозицію, яку підтримав обласний відділ народної освіти, щоб на базі комбінату запрацювали станції юних техніків і натуралістів, які організували в лабораторіях, кабінетах, майстернях комбінату і 22 шкіл району роботу понад 50 різноманітних гуртків, що охоплювали близько двох тисяч учнів I – XI класів і дітей дошкільних

закладів. На перших порах роботою цих установ опікувався сам Михайло Михайлович, потім він підготував на заміну свого учня, талановитого гуртківця М.І.Шляховського, який до 2011 року був натхненним організатором їх роботи. Поряд з цим з ініціативи М.М.Ставчанського на базі комбінату на початку 80-х років було організовано військово-технічну підготовку старшокласників всіх середніх шкіл. В школах міста Гайворона були обладнанні опорні кабінети початкової-військової підготовки, збудований типовий 200 метровий стрілецький тир. Така форма організації початкової військової підготовки знайшла свою підтримку в Міністерстві оборони колишнього СРСР. Ми з М.М.Ставчанським вирішили зберегти і розширити діяльність навчально-виробничих бригад, які за прикладом роботи учнівських бригад Богданівської і Камишуватської середніх шкіл, творчо запрацювали в усіх середніх школах району. В усіх восьмирічних школах з числа учнів 6-8 класів були створені ланки-супутники, а в Могильненській, Котівській, Мощенській, Червоненській, Берестягівській восьмирічних школах запрацювали шкільні лісництва. Важливо зазначити, що професійна підготовка старшокласників міських і сільських середніх шкіл на базі МНВК гармонічно поєднувалась з діяльністю навчально-виробничих бригад в кожній з 9 сільських середніх шкіл, а навчально-виробнича бригада міжшкільного комбінату стала своєрідним організуючим професійним центром підготовки старшокласників по 15 спеціальностях, які потрібні були на той час сільськогосподарському виробництву. Освоюючи спеціальності водія-професіонала, слюсаря по ремонту автомобілів, тракториста, механізатора-тваринника, механізатора-овочівника, електромонтера сільської електромережі і зв'язку, муляра, столяра, штукатура, швеї індивідуального пошиву і інші, старшокласники мали можливість закріпити свої знання на практиці на полях навчально-дослідного господарства комбінату площею 25 га, на тваринницьких фермах колгоспів «Шляхом Леніна» м. Гайворона, «Більшовик» с. Вікнина, «Україна» с. Хашувате. Тут майбутні механізатори, оператори машинного доїння корів працювали під керівництвом досвідченої доярки Героя Соціалістичної Праці Антоніни Качур, завідуючого молочно-товарною фермою колгоспу «Більшовик», Героя Соціалістичної Праці Микити Годованця, заслуженого зоотехніка УРСР Катерини Захаренко з колгоспу «Україна». Щорічно юні виробничники обробляли сотні гектарів технічних і овочевих культур, доглядали за молодняком великої рогатої худоби, випасали овець, вирощували кролів, які розводили на підсобних господарствах шкіл і міжшкільного комбінату.

Важливо зазначити, що чимало членів учнівських виробничих бригад в літній період разом з батьками жнивували на комбайнах, працювали підмінними доярками. Так влітку 1984 року учениця Гайворонської школи №3 Народова Ніна разом з батьком комбайном «Нива» намолотили 6,5 тисяч

центнерів зерна. За досягненні успіхи космонавти з орбіти надіслали їй щире поздоровлення. Учениця Вікнинської середньої школи Олена Мазуренко працювала підмінною дояркою на фермі колгоспу «Більшовик» і щоденно від кожної з 18 корів надоювала понад 13 літрів молока. За літній період вона отримала зарплату близько 800 карбованців. За прикладом педколективів Богданівської і Камишуватської шкіл ми в районі з 1967 року започаткували щорічне соціалістичне змагання між ланками і бригадами, шкільними лісництвами, підсумки якого кожної осені проходили в формі «Свята врожаю» і районних зльотів активів учнів виробничих бригад, де за результатами роботи визначались переможці, яким вручались перехідні Червоні Прапори, вимпели, грамоти, дипломи, грошові премії, цінні подарунки. Це були справжні свята трудової слави. Перед дітьми виступали Герої Соціалістичної Праці, передовики сільськогосподарського виробництва, голови колгоспів, ветерани праці. Щорічно кращих результатів в роботі добивалися учнівські виробничі бригади Хащуватської середньої школи, якою понад 17 років керувала Ф.М.Донець, міжшкільного навчально-виробничого комбінату, Вікнинської, Тауженської, Бандурівської, Солгутівської середніх шкіл, Заваллівської школи-інтернату.

Принагідно відзначити, що робота ряду учнівських навчально-виробничих бригад району, запозичивши досвід роботи бригади Богданівської середньої школи, набула науково-практичного характеру.

Так в Хащуватській учнівській навчально-виробничій бригаді кілька років підряд проводилися досліди за завданням Одеського Всесоюзного селекційно-генетичного інституту по вирощуванню гібридної кукурудзи ОД-50-М. друга ланка під керівництвом професора Г.І.Мусатова досліджувала вплив різноманітної методики вирощування цукрових буряків на їх врожайність. Успіхи бригади цієї школи завдячували тому, що до її керівництва долучались досвідчений агроном С.С.Лісничук, заслужений зоотехнік УРСР К.Ю.Захаренко, голова колгоспу «Україна» Герой Соціалістичної Праці Д.Т.Войтишин, який за прикладом знаменитого бригадира тракторної бригади Новоураїнського району двічі Героя Соціалістичної Праці О.В.Гітанова, постійно здійснював шефство, надавав дієву моральну і матеріальну допомогу в роботі бригади.

Висвітлення дослідницької роботи старшокласників в учнівських навчально-виробничих бригадах можна було б продовжити на прикладі діяльності бригади міжшкільного навчально-виробничого комбінату, в якому старшокласники, освоюючи спеціальності сільськогосподарського профілю, залучалися до різноманітної дослідницької роботи, технічної творчості, що забезпечувало їм глибоке усвідомлення всього процесу виробництва сільськогосподарської продукції, кращому розумінню наукових принципів, будови і роботи

техніки, усіх технологічних процесів, формування елементів культури праці. Запозичивши кращий досвід роботи учнівської навчально-виробничої бригади Богданівської середньої школи, її керівника І.Г.Ткаченка, пізніше Камишуватської середньої школи і її керівника Н.А.Калініченко по забезпеченню широкої профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, яка широко розкрита в багаточисленних працях Івана Гуровича і, зокрема, в монографії «Навчально-виробничі і виховна робота в учнівській виробничій бригаді», «Трудове виховання старшокласників», «Богданівська середня школа», ми удосконалили всю систему профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.

В практиці роботи педколективу міжшкільного навчально-виробничого комбінату, сільських середніх і восьмирічних шкіл запрацювали такі форми профорієнтаційної роботи з школярами, як екскурсії на підприємства, підрозділи колгоспного виробництва, зустрічі з передовиками сільськогосподарського і промислового виробництва, свята «Врожаю», «Першої борозни», вечорів «Хвала рукам, що пахнуть хлібом», змагання юних орачів. В Гайворонському МНВК протягом десяти років плідно працював клуб «Прометей».

Виникає логічне запитання: «Як вплинула така широкомасштабна профорієнтаційна робота на рівень трудової підготовки старшокласників?». Було б невірно стверджувати, що профорієнтаційна робота забезпечила вирішення всіх питань і проблем навчання і виховання підростаючої зміни. Проте не слід ігнорувати факти, які свідчать про те, що саме вона в значній мірі допомагала вирішувати ряд суспільних проблем, які висувало на порядок денний життя. Рівень освітньої підготовки і вихованості випускників середніх шкіл в ті роки був досить високий. В ряді шкіл кількість одинадцятикласників, які після закінчення школи вступали до вищих навчальних закладів сільськогосподарського напрямку перевищувала 30 відсотків. Були роки, коли більша половина випускників залишались працювати в колгоспах на посадах механізаторів, доярок. Доречі сказати, що в ті часи професії тракториста, механізатора, як і доярки, комбайнера була досить престижними і високооплачуваними. Навіть дівчата одинадцятикласниці захоплювалися професією механізатора.

В середині 70 років, коли в районах, областях і в республіці проводилися конкурси юних орачів, наша учениця Солгутівської середньої школи Люда Настенко завоювала перше місце в республіканському конкурсі. Не говорячи вже про те, що учні і учениці нашого комбінату, скільки проводився такий конкурс в області, виборювали призові місця.

Інформація про вплив ідей і надбань педагогічного досвіду І.Г.Ткаченка на освітній простір Гайворонщини бала б далеко неповною, якби не була хоча б частково розкрита його участь в розбудові і становленні нашого міжшкільного

навчально-виробничого комбінату на етапі організації і здійснення широкої науково-дослідницької роботи в другій половині 70-х та на початку 80-х років минулого століття і втілення надбань його багаторічного досвіду у практичну діяльність освітніх установ Кіровоградщини, України, республік колишнього СРСР, ближнього зарубіжжя.

Це особлива сторінка діяльності міжшкільного комбінату. Про її феноменальну важливість багато сказано і написано багатьма знаними науковцями, вона дала привід до написання наукових монографій, публікацій, захисту дисертацій, появи нових ідей і планів в справі розбудови і становлення національної школи, народження на терені освітнього простору навчально-виховних комплексів «Школа майбутнього». Серед них слід назвати імена М.Д.Ярмаченка, В.М.Мадзігона, Д.А.Сметаніна, Д.О.Тхоржевського, Д.М.Тарнопольського, М.П.Тименка, Г.Є.Левченка, В.З.Моцак, Н.А.Калініченко і, звичайно ж, І.Г.Ткаченка, який з 70 років минулого століття і до кінця своїх днів допомагав в роботі комбінату, був активним проповідником ідей і досвіду, які, мов гриби після дощу, проростали в цій неординарній навчально-виховній установі. З ініціативи науковців НДІ педагогіки України, його директора, доктора педагогічних наук М.Д.Ярмаченка, заступника, кандидата педагогічних наук В.М.Мадзігона при активному сприянні завідуючого Кіровоградським облвно Д.Ю.Стельмухова, обласного інституту удосконалення вчителів та підтримці І.Г.Ткаченка міжшкільний комбінат перетворився в науковий полігон, де апробувалися новітні ідеї і плани, відшліфувалися різноманітні методики і програми трудового навчання і професійної орієнтації учнівської молоді. Такий вид діяльності комбінату було започатковано в 1975 році, коли на базі комбінату відбулося виїзне засідання Республіканської секції трудового виховання та профорієнтації молоді Педагогічного товариства УРСР з участю Кіровоградського обласного відділення педагогічного Товариства.

В доповідях завідуючого Кіровоградським обласним відділом народної освіти Д.Ю.Стельмухова, завідуючого відділом трудового навчання і профорієнтації НДІ педагогіки УРСР, доктора педагогічних наук Д.А.Сметаніна, науковців НДІ педагогіки УРСР Д.М.Тарнопольського, В.З.Моцак, В.І.Андріяша, працівників партійних органів М.Д.Зятіна, керівників відділу освіти, шкіл, МНВК прозвучало чимало провідних ідей і проблем поліпшення трудового навчання і професійної орієнтації школярів в умовах роботи навчально-виробничих комбінатів, і, зокрема, нашого, який на той час нагромадив чималий досвід. В подальшому на базі комбінату відбулося ряд науково-практичних конференцій з участю працівників партійних, радянських, профспілкових, комсомольських органів, відділів освіти, методичних кабінетів, керівників освітніх закладів. Ініціаторами їх

проведення були Б.П.Хижняк, М.А.Яровий, С.Л.Скалько.

На протязі 70-80 років стався небувалий вплив до комбінату різноманітних делегацій працівників партійних, радянських профільових комсомольських органів більшості областей України, відповідальних працівників Ради Міністрів УРСР, ЦК Компартії України, педагогічних працівників.

Вивчали досвід роботи МНВК делегації з Монголії, Польської народної республіки, Латвії, Болгарії, Російської Федерації.

Детально знайомилась з роботою педколективу комбінату і заступник голови Ради Міністрів УРСР М.А.Орлик, голови ЦК профспілки працівників освіти СРСР і УРСР Т.І.Янушковська, Н.Ф.Харінко.

Така увага до роботи нашого комбінату сприяла неабиякій активізації його діяльності. Він перетворився в комплекс трудової підготовки, якому сприяла його функціональна структура, до складу якої входили МНВК, навчально-виробничі майстерні шкіл, дільниці, цехи, навчально-дослідне господарство, станції юних техніків і натуралістів, центри і кабінети профорієнтації, методичної роботи, громадсько-політичний клуб старшокласників «Прометей», творчі об'єднання естетичного напрямку, клуб «Юний захисник Вітчизни», служба охорони праці. Комплекс став інструктивно-методичним і координаційним центром району в розв'язанні школами багатогранних питань і проблем навчально-виховного процесу з учнями, підготовки їх до праці, до життя. Діяльність КТП здійснювалась за кошти державного бюджету та на позабюджетні кошти, які надходили від виробничої діяльності комбінату і щорічно складали понад 180 тисяч карбованців. За рахунок них здійснювалась оплата позаштатних одиниць в комбінаті, як інженер по охороні праці, медичної сестри, завідуючого господарством, підсобних працівників, тощо.

Знаковою подією в житті і діяльності педколективу МНВК стало спільне засідання вчених Рад НДІ трудового навчання і профорієнтації АПН СРСР і НДІ педагогіки Міністерства освіти УРСР з участю президента АПН колишнього СРСР, В.М.Столетова, присвячене досвіду трудового виховання школярів Кіровоградської області. Відбулося засідання в березні 1977 року в м. Москві в приміщенні Академії педагогічних наук. Практично засідання зосередило свою увагу на ознайомленні з досвідом роботи по трудовому вихованню школярів в Гайворонському МНВК, який презентували перший секретар Гайворонського райкому партії М.Д.Зятін, завідуючий Гайворонським відділом народної освіти І.Л.Мудрий, директор Гайворонського МНВК М.М.Ставчанський та трудового виховання школярів Богданівської середньої школи, розкритого в виступах секретаря Знач'янського райкому партії А.М.Кускова і директора Богданівської середньої школи І.Г.Ткаченка, вже тоді кандидата педагогічних наук, депутата Верховної Ради УРСР, Героя Соціалістичної Праці,

заслуженого вчителя УРСР. Узагальнюючим був виступ завідуючого Кіровоградським облвно Д.Ю.Стельмухова. Атмосфера, в якій проходило обговорення, виступи іменитих академіків К.А.Івановича, А.А.Шибанова, М.Д.Ярмаченка ще раз підтвердили, що ми знаходимося на вірному шляху в здійсненні трудового навчання і виховання підростаючої зміни і це додало нам неабиякого ентузіазму та енергії для подальшої роботи.

Спілкування, до і після засідання, з Іваном Гуровичем показало наскільки високо цінує він наш досвід і які багатообіцяючі перспективи вбачає в його запровадженні в практику роботи педколективів країни. Незважаючи на завантаженість науково-педагогічною, громадсько-політичною діяльністю, керівництвом Богданівської середньої школи №1, Іван Гурович Ткаченко підтримував постійні зв'язки зі мною, М.М.Ставчанським, А.Б.Резніком. Неодноразово в складі делегацій завідуючих відділами народної освіти, працівників методичних кабінетів, директорів опорних шкіл, працівників профспілкових організацій області Іван Гурович бував в нашому МНВК. Окремо хочу сказати про дружбу і тісну співпрацю Івана Гуровича зі мною. Мої неодноразові виступи на конференціях, нарадах, на яких він постійно був присутній, викликали в нього живий інтерес. Він щоразу давав дружні поради, пропозиції, робив досить тактовні зауваження. Саме він запропонував мені включитися в наукові пошуки в питаннях розвитку технічної творчості школярів в умовах роботи міжшкільного навчально-виробничого комбінату. Цю пропозицію підтримав Д.А.Сметанін, В.З.Моцак, В.М.Мадзігон, а Віра Зіновіївна стала моїм науковим керівником. Для мене було виявом високої довіри і великої честі написати відгук на підготовлені Іваном Гуровичем дисертаційні матеріали, коли він захищався в 1973 році по темі: «Науково-педагогические основы коммунистического отношения к труду у старшеклассников сельской школы». Наші дружні зв'язки не переривалися і після виходу Івана Гуровича на пенсію.

Про мої дружні стосунки з Іваном Гуровичем можна було б сказати багато. Проте я дозволю собі розповісти лише про один факт наших дружніх відносин, коли дії Івана Гуровича, його батьківська турбота про долю моєї сім'ї фактично врятувала її від злиденного існування. Це сталося тоді, коли Іван Гурович, як депутат Верховної Ради, допоміг вирішити квартирне питання.

Для мене, моєї дружини, моїх синів малолітніх був тоді неймовірний дарунок долі. Коли моя сім'я поселилася в новій квартирі зі всіма зручностями. Так вперше в своєму житті я, моя дружина, мої діти долучилися до людських життєвих зручностей, завдяки душевній турботі Івана Гуровича Ткаченка. Як потім я дізнався, Іван Гурович впродовж всього свого нелегкого життя таку різнопланову допомогу надавав сотням, тисячам простих людей, педагогам, дітям-сиротам.

Сплинув час. Всі, хто знав Івана Гуровича, виявляли прояв незрозумілого здивування з приводу виходу його на пенсію.

І після виходу на пенсію Іван Гурович не поривав зв'язків з нашим комбінатом, цікавився його роботою, підтримував порадами і настановами. Він, так як і ми, важко переживав ті занепади і розрухи, які, мов сніг, випали на освітянські голови на початку 90 років ХХ століття. При одній із зустрічей з Іваном Гуровичем в Кіровограді в стінах тодішнього педінституту, де він працював на кафедрі педагогіки, я йому розповів про посягання «нових реформаторів», які затіяли компанію ліквідації системи управління освітою в районі, передачі міжшкільного комбінату в руки приватних структур, ліквідації, фактичного досвіду по трудовому навчанню і вихованню учнівської молоді. Я і сьогодні з приємністю пригадую з яким ентузіазмом і гнівом Іван Гурович аргументував шкідливість таких посягань і дав раду підняти педколективи установ освіти, батьківську громадськість на захист МНВК. Він дав тверду обіцянку знайти зі свого боку шляхи впливу на недопущення такого варварського посягання на існування комбінату. Дякуючи його допомозі комбінат залишився працювати в своєму статусі і режимі. Правда, «новим українцям» вдалося відірвати в комбінату 20 га орної землі, типове приміщення дитячого садка, яке було передано йому для організації гурткової і профорієнтаційної роботи з дітьми.

Сьогодні Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат трудового навчання школярів набуває нового дихання. Завдяки зусиллям педколективу комбінату, його директора С.І.Іщука вдалося не тільки зберегти статус комбінату, а й значно розширити сферу його діяльності. В комбінаті на сьогодні зосереджено трудове навчання учнів 5-9 класів міських шкіл та їх допрофільну і профільну підготовку по програмі «Технології», а також професійну підготовку по професіях «Водій категорії С» та «Оператор комп'ютерного набору» більшості сільських середніх шкіл району. Цьому сприяють ліцензії Міністерства освіти і науки, солідна навчально-матеріальна база, досвідчені педагогічні кадри.

На базі МНВК запрацювала науково-методична лабораторія з проблем навчання і виховання учнівської молоді. З ініціативи і за участю активу лабораторії на базі МНВК в кінці вересня 2011 року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція на тему: «Шляхи удосконалення трудового виховання та профільного навчання учнівської молоді в сучасних умовах роботи міжшкільних навчально-виробничих комбінатів», присвячена 50 річному ювілею Гайворонського МНВК.

В конференції взяли участь науковці науково-дослідних установ НАПН України на чолі з віце-президентом академії, академіком В.М.Мадзігоном Кіровоградського імені В.Винниченка і Уманського імені П.Тичини педуніверситетів, Кіровоградського

ОПШО імені В. Сухомлинського, які представляли М.І.Садовий, проректор з наукової роботи, директор педагогічних наук, О.М.Коберник, директор інституту природничо-математичної та технологічної освіти, доктор педагогічних наук, професор, Н.А.Калініченко, завідувач кафедри педагогіки і психології, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений вчитель України. До цієї знаменної дати науково-методична лабораторія випустила книгу «Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат: історія, традиції, інноваційний поступ» автори І.Л.Мудрий, С.І.Іщук, Керівництво комбінату, науково-методична лабораторія налагодила тісну наукову співпрацю з інститутом природничо-математичної освіти Уманського педуніверситету імені П.Тичини, випускники якого С.І.Іщук, Л.В.Кобзар, С.Ю.Маркітан, закінчили цей високоавторитетний навчальний заклад, а ще два працівники комбінату навчаються на першому і п'ятому курсах.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Таким чином проведене дослідження є переконливим у тому, що ідеї корифеїв Кіровоградської школи трудового виховання молоді є актуальними і нині. Сьогодні Гайворонський МНВК налаштований на дальшу розбудову і поліпшення педагогічної діяльності в справі науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, організації трудового, допрофільного, профільного і професійного навчання школярів 5-11 класів, залучення їх до масової участі в позакласні гурткової роботі, здійснення широкої профорієнтаційної роботи з дітьми дошкільних закладів, учнями неповно-середніх і середніх шкіл району.

В цьому нам і надалі надаватимуть ідеї, безцінна і неперевершена педагогічна спадщина вченого-педагога І.Г.Ткаченка, пам'ять про якого живе і надихає ентузіастів трудового навчання і виховання на нові звершення в умовах становлення Нової Української школи, школи майбутнього.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Розмова з молодим директором. Вибрані твори в 5-ти т. Т.4. К. : Рад. школа, 1976. 640 с.
2. Ткаченко І. Г. Ростимо молодих хліборобів К.: Знання, 1967. 46 с.
3. Ткаченко І. Г. Богданівська середня школа імені В. І. Леніна. К. : Рад. школа, 1975. 274 с.
4. Постельняк А. І. Опорні школи області. Кіровоград : Видавництво КОІППО ім. Василя Сухомлинського, 2012.
5. Гиталов А. В., Калініченко Н. А., Ткаченко І. Г. Земля жаждет молодых. Проблемы трудового воспитания учащихся сельских школ. *Правда*. 21 ноября 1980.
6. Самыкин Н. П., Малышев М. Л., Бака И. И. Социально-педагогические проблемы трудового воспитания школьников. *Школа и производство*. 1977. №5. С. 43-52.
7. Стельмухов Д. Ю. Трудовое воспитание школьников. *Школа и производство*. 1977. №5. С. 49-53.

8. Мудрый И. Л. Вклад учащихся в выполнение народнохозяйственного плана. *Школа и производство*. 1977. №5. С. 56-58.

9. Ставчанський М. М. Робота Гайворонського УПК. *Школа и производств*. 1977. №5. С. 58-65.

10. Калініченко Н. А. Василь Сухомлинський, Іван Ткаченко, Олександр Захаренко: концепти продуктивної педагогіки. Кіровоград, 2013. 187 с.

11. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Киев : «Педагогічна думка», 2007. 357 с.

12. Мудрий І. Л., Іщук С. І. Гайворонський міжшкільний навчально-виробничий комбінат: історія, традиції, інноваційний поступ. Вінниця, 2011. С. 5-206.

13. Садовий М. І., Трифонова О. М. Богданівський учитель. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кіровоград, 2014. Вип. 131. С. 26-30.

REFERENCES

1. Sukhomlyns'kyy, V. O. (1976). Pavlyvs'ka serednya shkola. Rozмова z molodym dyrektorom [Pavlyvska high school. Talk with a young director]. *Vybrani tvory v 5-ty t. T.4. Rad. shkola*, Kyiv, Ukraine.

2. Tkachenko, I. H. (1967). Rostymo molodykh khliborobiv [Growing Young Growers]. *Znannya*, Kyiv, Ukraine.

3. Tkachenko, I. H. (1975). Bohdaniv's'ka serednya shkola im. V.I. Lenina [Bohdanivka Secondary School V.I. Lenin]. *Radyans'ka shkola*, Kyiv, Ukraine.

4. Postel'nyak, A. I. (2012). Oporni shkoly oblasti [Support schools of the region]. *Vydavnytstvo KOIPPO im. Vasylia Sukhomlyns'koho*, Kirovograd, Ukraine.

5. Hytalov, A. V., Kalynychenko, N. A. and Tkachenko, Y. H. Zemlya zhazhdet molodykh. Problemy trudovoho vospytanyya uhashchychysya sel's'kykh shkol [The earth thirst for young people. Problems of labor education of students of rural schools.]. *Pravda*, Ukraine.

6. Samykin, N. P., Malyshev, M. L. and Baka, Y. Y. (1977). Sotsyal'no-pedahohycheskye problemy trudovoho vospytanyya shkol'nykov [Social-pedagogical problems of labor education of schoolboys]. *Shkola y proyzvodstvo*, №5, 43-52.

7. Stel'mukhov, D. YU. (1977). Trudovoe vospytanye shkol'nykov [Labor education of schoolchildren]. *Shkola y proyzvodstvo*, №5, 49-53.

8. Mudryy, Y. L. (1977). Vklad uhashchychysya v vypolnenye narodnokhozyaystvennoho plana [The contribution of students to the implementation of the national economic plan]. *Shkola y proyzvodstvo*, №5, 56-58.

9. Stavchans'kyy, M. M. (1977). Robota Hayvorons'koho UPK [Work of Gaivoronsky Code of Criminal Procedure]. *Shkola y proyzvodstv*, №5, 58-65.

10. Kalinichenko, N. A. (2013). Vasyl' Sukhomlyns'kyy, Ivan Tkachenko, Oleksandr Zakharenko: kontsepty produktyvnoyi pedahohiky [Vasyl Sukhomlynsky, Ivan Tkachenko, Alexander Zakharenko: concepts of productive pedagogy]. Kirovohrad, Ukraine.

11. Madzyhon, V. N. (2007). Produktivnaya pedahohyka [Productive pedagogy]. «Pedahohichna dumka», Kyeve, Ukraine.

12. Mudryy, I. L. and Ishchuk, I. S. (2011). Hayvorons'kyy mizhshkil'nyy navchal'no-vyrobnychy kombinat: istoriya, tradytsiyi, innovatsiyyny postup [Gayvoronsky Interschool Educational and Production Complex: History, Traditions, Innovative Progress]. *Vinnysya*, Ukraine.

13. Sadovyy, M. I. and Tryfonova, O. M. (2014). Bohdaniv's'kyy uchytel' [Bogdanovsky teacher]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky*, Kirovohrad, Ukraine, №131, 26-30.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МУДРИЙ Іван Левкович – заслужений вчитель України, методист Гайворонського МНВК Кіровоградської області, керівник науково-методичної лабораторії Гайворонського МНВК Кіровоградської області, науковий кореспондент Інституту обдарованої дитини НАПН України, лауреат республіканської премії імені І.Г.Ткаченка Всеукраїнської асоціації наукових і практичних працівників технологічної освіти, лауреат обласної премії імені В.О.Сухомлинського.

Наукові інтереси: теорія та методики навчання.

INFORMATION ABOUT AUTHOR

MUDRIYI Ivan Levkovich – is a Honored Teacher of Ukraine, a methodologist of the Gaivoronsk MNVK of the Kirovograd region, the head of the scientific and methodological laboratory of the Gaivoronsk MNVK of the Kirovograd region, the scientific correspondent of the Gifted Child Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, the winner of the Republican Prize named after I.G. Tkachenko of the All-Ukrainian Association of Scientific and Practical Workers of Technology Education, Laureate of the Regional Prize named after V.O.Sukhomlynsky.

Circle of research interests: theory and methods of teaching.

Дата надходження рукопису 20.04.2019р.

УДК 378.011.3-051:62

НАГОРНА Наталія Олександрівна –

аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
ORCID ID 0000-0003-0017-9496
e-mail: tala.nagorna@gmail.com

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сфері вищої освіти України актуальним питанням на сьогодні є застосування технологій навчання, які використовують компетентнісний підхід і забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців. Важливим елементом підготовки майбутніх вчителів технологій є формування їх проектної та технологічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему проектної діяльності досліджували в своїх роботах численні вітчизняні і зарубіжні науковці у галузі філософії, педагогіки, психології – П. Атаманчук, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Н. Бордовський, Л. Виготський, Б. Гершунський, В. Загвязинський, М. Каган, А. Леонт'єв, Р. Немов, А. Огурцов, І. Підласий, Л. Рубінштейн, А. Спіркін, В. Сидоренко, В. Сластенин, Л. Лебедева, І. Котов, Л. Фрідман, А. Хуторський, Г. Щукіна, А. Терещук, О. Коберник та інші. Розробку та аналіз основ проектної діяльності, вивчення особливостей її організації розглядали Є. Борисова, М. Брейгіна, І. Бухтіярова, Т. Газука, В. Гузеєв, Р. Галустов, Н. Гафурова, М. Зубов, Н. Єрофєєва, А. Тарара, В. Копилова та інші.

Метою статті є розгляд складових поняття «проектно-технологічна компетентність майбутнього вчителя технологій».

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз наукової, навчальної та методичної літератури з теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні проектування (від лат. *projectus* – кинутий уперед) означає «тісно пов'язану з наукою та інженерією діяльність зі створення проекту, розроблення образу майбутнього уявного продукту» [5, с. 20]. Як відомо, більшість продуктів

людської праці виготовляється на основі їх попереднього проектування. В довідковому педагогічному виданні – словнику із професійної освіти подано тлумачення поняття «проект» – план, задум [9, с. 270].

Науковець А. Цимбалару [8] наголошує, що в педагогічній науці виокремлюють три напрями тлумачення терміна «проект». По-перше, як попередній, приблизний текст повного документа (проект програми тощо). Так, Л. Гур'є визначає проект як змістовно обґрунтовану і документально оформлену ініціативу, спрямовану на досягнення освітніх цілей у межах певного часу. По-друге, під проектом розуміють певну акцію, сукупність заходів, що мають спільну програму, передбачають цілеспрямовану діяльність, організаційну форму тощо (видавничий проект, телевізійний проект). По-третє, проект визначають як завершений цикл продуктивної діяльності (колективної, групової, індивідуальної тощо), як форму побудови спільної цілеспрямованої діяльності людей» [8, с. 6].

Таке розуміння проекту, як зазначає дослідниця А. Цимбалару, спричинило виокремлення певних етапів його розвитку: фазу проектування, технологічну фазу (здійснення) і рефлексивну фазу (підбиття підсумків – оцінювання результату, укладання висновків). Тому науковець доходить висновку, що сутність поняття «проект» трактують у двох важливих аспектах: по-перше, як результат діяльності – отриманий продукт (продуктивний аспект), по-друге, як інноваційну форму організації спільної діяльності, спрямованої на досягнення певного результату (діяльнісний аспект) та визначає категорію «проект» як «систему реалізації спланованих послідовних дій, спрямованих на досягнення певного передбаченого результату» [8, с. 7].